

МОЛОДІЖНА КУЛЬТУРА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Перехід до відкритості, скасування багатьох колишніх ідеологічних обмежень і заборон призвели до інтенсивної плюралізації духовного життя українського суспільства, зумовили розмаїття стилів життєвладштування. Швидкі й неоднозначні зміни останнього часу зумовили проникнення і розвиток в Україні різних течій та субкультур із Заходу та Сходу, відродження багатоманітності духовних надбань різних епох та регіонів. Відбувається процес трансформації суспільних відносин під впливом інтеграційних процесів, взаємодії різних культур, змінюється система пріоритетів і цілей. Це, зокрема, проявляється у змінах мети, засобів її досягнення, ціннісних орієнтацій і поведінкової моралі особистості.

У цьому сенсі на особливу увагу заслуговують процеси, які відбуваються у молодіжному середовищі. Адже саме молоді люди є тими, що найбільше піддаються зовнішнім впливам. Вони, як правило, не обтяжені суперечливим досвідом минулого з притаманними йому ціннісними і поведінковими установками. Молодь, яка визначає майбутнє будь-якого суспільства, вже сьогодні істотно впливає на його змістовні характеристики.

На порозі соціальної зрілості молоді люди перебувають у стані особливо активного пошуку та відбору цілей, життєвих перспектив, а також шляхів і засобів їх досягнення. Період соціалізації молодої людини, що є процесом її включення у все різноманіття суспільного життя, супроводжується досягненням соціальної зрілості, початком самостійної виробничої діяльності, набуттям професії, одним із наслідків цього процесу є досягнення рівноправного становища в суспільстві. Ці та інші зміни в соціальному статусі молодої людини супроводжуються становленням характеру, світогляду, ідейних позицій, системи поглядів та переконань.

За сучасних умов у здійсненні життєвого вибору зростає роль позасімейного спілкування, посилюється вплив ЗМІ на формування системи знань, ціннісних пріоритетів, моральних норм та умов їх дотримання. Інститут сім'ї сьогодні вже не може забезпечувати зростаючі потреби сучасної людини в розширенні кола інформаційних контактів. Зростання рівня освіти, розширення кола

безпосереднього спілкування, доступ до ширшого спектру соціокультурних цінностей зумовлюють появу якісно нових потреб, ціннісних орієнтацій і цілей, які тісно пов'язані з загальними соціальними умовами.

Аспекти і межі конкретного бачення проблем молоді розширюються, якщо сприймати її не просто як вікову групу, а як специфічне соціально-демографічне утворення, що характеризується, з одного боку, властивими їй психолого-фізіологічними особливостями, підготовкою і включенням у громадське життя, у соціальні механізми, а з іншого боку – особливою субкультурою, внутрішньою диференціацією, що співвідноситься із соціальною ситуацією, в якій живе і працює молода людина.

На думку О. Балакіревої та О. Яременка, специфіка об'єкта соціології молоді полягає в тому, що вікові процеси в молодіжному середовищі мають значно більшу соціальну вагу, ніж в інших вікових групах. Невідповідність між біологічним віком, віком соціальним та психічним – широко відома проблема. Вона розглядається педагогікою, віковою психологією, соціальною психологією, частково – демографією. Соціологічний підхід до молоді як специфічної групи суспільства передбачає врахування цілого комплексу обставин та особливостей способу життя молодої людини. Відповідність фізіологічного і соціального віку завжди була значимою для соціології, а сьогодні, внаслідок особливостей сучасного етапу розвитку українського суспільства, актуальність цієї проблеми значно зростає. По-перше, в умовах нестабільності та кризових явищ у житті суспільства, радикальних перетворень і потрясінь соціальний вік починає випереджати фізіологічний вік молодих людей – відбувається більш раннє «подорослішання», тобто інтеграція молодого покоління в структури суспільства та виконання ним соціальних ролей, які донедавна покладалися на старші вікові групи. З іншого боку, світові тенденції соціального розвитку свідчать, що кожне нове молоде покоління повинно оволодіти все більшим обсягом інформації та знань. Це, у свою чергу, подовжує освітній період та процес соціального становлення, що відсуває можливість виконання соціальних ролей у повному обсязі для окремих груп молоді в часі. По-третє, про актуальність цієї проблеми в сучасних умовах свідчить ще й те, що вікова самосвідомість залежить від напруги

в суспільстві, наповнення життя подіями та суб'єктивно усвідомленим ступенем самореалізації особистості .

Особливо гостро проблеми молоді та її ролі в суспільному житті постали в період бурхливих і суперечливих змін та перетворень, котрі відбуваються сьогодні в українському суспільстві. Сучасні форми молодіжної субкультури можна дослідити через призму запитів та потреб, ціннісних орієнтацій та, нарешті, жаргону молодіжної тусовки.

Існування молодіжної субкультури, специфічного молодіжного сленгу – мови «тусовки» – є свого роду природно зумовленим бунтом проти понять та ідеалів «батьків». Подібні явища можна спостерігати в усі часи, але сьогодні, в епоху ідейного хаосу, відсутності усталених загальноприйнятих цінностей і норм, вони виявляються значно помітніше та виразніше.

Система цінностей молодої людини розвивається і функціонує у певному соціальному середовищі, на певній матеріальній основі, яка, з одного боку, формує потреби молоді, а з іншого – являє собою умови, механізми і фактори їх задоволення. Вплив соціальних умов на суспільні процеси відбувається на макро- і мікро- рівнях, але останній, як правило, є багатоваріантною конкретизацією першого, його емпіричним проявом через такі механізми, як формальне (заклади культури) і неформальне (квартира, вулиця) мікросередовища, різні форми міжособистісного спілкування, соціально-культурна символіка і, звичайно, технічні засоби ретрансляції творів мистецтва.

У сучасної молоді перші місця в ієрархії найважливіших життєвих цінностей посідають такі: «бути здоровим», «отримати пристойну освіту та професію» та «гарні стосунки з сім'єю». Ставлення молодого покоління до традиційної системи цінностей істотно залежить від стосунків із носіями цих цінностей – представниками старшого покоління, у тому числі – з найближчими з них – батьками. Горезвісний конфлікт «батьків і дітей» доволі часто визначає відносини між поколіннями: *«буває, я їх не розумію, а буває, вони мене»*. Життєві плани та орієнтири молоді виявляються реалізованими лише тоді, коли вони визначаються в ході конструктивного діалогу між поколіннями та сприймаються молодими людьми як вираження їхніх інтересів.

Говорячи про сучасну молодь, про її нетрадиційні зразки поведінки, ми найчастіше звертаємо увагу на сферу дозвіллевої діяльності, де відбувається процес реалізації форм нестандартної поведінки. У заведених у молодіжному середовищі способах проведення вільного часу своєрідним чином фокусуються й відображаються актуальні проблеми сучасного суспільного розвитку.

Змістовні характеристики молодіжної культури істотно залежать від стилю життя молодих людей, усталених у їхньому середовищі навичок проведення дозвілля. Відповідні показники помітно відрізняються залежно від освіти, місця проживання та сімейного стану молодих людей. Але для всіх соціально-демографічних груп молоді дозвілля, в цілому, має більшу значимість, ніж для дорослих. Дозвілля для молодої людини – сфера, де відбуваються події першорядної важливості. Стосунки з друзями, з коханою людиною, нові знайомства та прочитані книжки становлять «тканину життя» молодої людини, визначають сенс та емоційну забарвленість дня або тижня.

Ціннісні орієнтації молодої особистості, що включають у себе когнітивний компонент (уявлення про цінності), підкріплені емоційним компонентом (емоційним переживанням), трансформуються у потреби, цілі та інтереси, спонукають людину до активної діяльності, яка спрямована на досягнення визначених цілей і задоволення потреб, що й обумовлює поведінковий компонент ціннісної орієнтації.

Однією з найважливіших цінностей у молодіжному середовищі є мода. Мода – це не тільки однакові джинси та кросівки, куртки та зачіски. Це ще й однакові смаки, запити, жарти і дотепи, спрямованість, напрямок думок, вчинки. Між тим, мода не є чимось даним назавжди. Вона виникає, вмирає, змінюється. Масова мода і в одязі, і у вчинках, і в думках здатна деформувати особистість і зовнішньо і внутрішньо, підкорити її собі. Показово, що на запитання *«Як Ви вважаєте, на що сьогодні існує мода?»* молоді люди ставлять на перші місця вживання алкоголю, паління цигарок, досвід вживання наркотиків. Серед модних явищ відзначено також татуювання та існування моди на читання художньої літератури. Вочевидь останнє, можна пояснити великою кількістю детективних та розважальних романів відомих і досить популярних серед молоді письменників таких, як О. Мариніна, А.

Константинов та ін. Мода на «сексуальний досвід» також є популярною серед більшості молодих людей.

Разом з тим, можна визнати існування моди на заняття спортом. Можливо, це є результатом трансляцій по ТБ великої кількості передач про змагання з популярних видів спорту та життя видатних спортсменів, які користуються авторитетом у молодіжному середовищі.

Модним молоді люди вважають також спілкування з іноземцями, матеріальну забезпеченість та вміння бути неординарним. Варто відзначити, що останнім часом стало модним належати до певної компанії. Свою належність до останньої молодь пояснює тим, що у членів їхніх компаній збігаються інтереси та погляди на життя, вони мають однакове хобі та захоплення. Взаємовідносини між молодими людьми, їх ділові та особисті контакти створюють своєрідний психологічний мікроклімат.

Отже, в умовах, коли професійні та життєві навички старших поколінь виявляються не повною мірою адекватними новим соціально-економічним умовам, молодь, не обтяжена старими стереотипами, активно займається бізнесом, підприємницькою діяльністю, самозабезпеченням. Молодіжна субкультура виявляється більш адекватною новим умовам за рахунок притаманних їй прагнень проявляти та демонструвати свою індивідуальність, а також завдяки тенденції до групових форм активності. У цілому, сучасна молодіжна культура – є субкультурою з виразно окресленими межами. Її характеризують такі особливості, як досить помітна відчуженість від старшого покоління, від його цінностей і норм, переважна орієнтація на сферу дозвілля, в якій головними є спілкування та розваги, пов'язані з комунікативною діяльністю. У ставленні до культури надають перевагу творчості, що в цілому відображає життєві орієнтації і пріоритети сучасної молоді.